

OČEKÁVÁNÍ ZAČÍNAJÍCÍCH A UVÁDĚJÍCÍCH UČITELŮ OD PROCESU UVÁDĚNÍ

EXPECTATIONS OF NOVICE AND INDUCTING TEACHERS REGARDING THE INDUCTION PROCESS

Ivo Rozmahel

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek se věnuje problematice procesu uvádění začínajících učitelů prvního stupně základní školy v České republice. Proces uvádění se týká začínajících učitelů nejen prvního stupně základní školy, jedná se tak o mezioborové téma, jelikož ovlivňuje učitele všech aprobací. Prostřednictvím devíti polostrukturovaných rozhovorů se začínajícími a uvádějícími učiteli ze začátku září minulého roku byla zjišťována jejich očekávání vůči způsobu spolupráce a poskytování podpory během nadcházejícího procesu uvádění. Příspěvek představuje subjektivní představu o tom, jak by měl vypadat proces uvádění ve vztahu k obsahu uvádění, k roli uvádějícího učitele, ke způsobu poskytování podpory ze strany uvádějícího učitele a ve vztahu k vnímaným potřebám pro úspěšnou spolupráci mezi začínajícím a uvádějícím učitelem.

Klíčová slova: proces uvádění; začínající učitel; vstup do profese

Abstract

The paper addresses the induction process of novice primary school teachers in the Czech Republic. The induction process concerns novice teachers of but not limited to the first level of primary school; it is therefore an interdisciplinary topic, as it affects teachers of all subjects. Through nine semi-structured interviews conducted with beginning and inducting teachers in early September of last year, their expectations regarding collaboration and support during the induction process were investigated. The contribution presents a subjective perspective on how the induction process should be structured, the role of the inducting teacher, and the method of support provision by the inducting teacher, as well as perceived needs for successful collaboration between beginning and inducting teachers.

Keywords: induction process; novice teacher; entry into the profession

1 ÚVOD

Vstup začínajícího učitele do profese je kritickou fází, během které získává klíčové praktické zkušenosti, jež formují jeho profesní identitu a výukovou praxi (Alhija & Fresco, 2010). Během této fáze se začínající učitelé setkávají s prvotním přetížením (Darling-Hammond, 2017), jež při nedostatku podpory může vést k jejich odchodu z profese (Hanušová et al., 2018; Kwok et al., 2021). To ohrožuje kontinuitu fungování vzdělávacího systému (Záleská et al., 2019), a proto je potřeba poskytovat začínajícím učitelům podporu na vstupu do profese v podobě procesu uvádění (Kwok et al., 2021).

2 TEORIE

Proces uvádění představuje „různé podpůrné postupy, prostřednictvím kterých jsou začínající učitelé uváděni do učitelské profese, a to zpravidla během prvních let v praxi po absolvování programu pregraduálního vzdělávání učitelů“ (European Commission, 2010, s. 13). Na realizaci procesu uvádění se nahlíží pozitivně (Mager, 1992; Kwok et al., 2021), jelikož tyto zkušenosti mohou mít dopad na angažovanost a setrvání učitelů v profesi, výukové postupy ve třídě i na studijní výsledky žáků (Tammets et al., 2019). Avšak „prozatím není zcela jasné, jakým způsobem proces uvádění koncipovat tak, aby byla začínajícím učitelům zajištěna odpovídající podpora“ (Kwok et al., 2021, s. 167). Od roku 2024 platí v České republice legislativní změny v rámci zákona č. 563/2004 Sb., které zastřešují implementaci procesu uvádění začínajících učitelů, a proto je potřeba tento způsob podpory empiricky zkoumat i v českém kontextu.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek vychází z kvalitativního výzkumu, kdy za využití narativní analýzy devíti polostrukturovaných rozhovorů, jež byly pořízeny na začátku září minulého roku s celkem pěti začínajícími a čtyřmi uvádějícími učiteli prvního stupně třech základních škol. Cílem těchto rozhovorů bylo získat data, jež by odhalovala očekávání začínajících i uvádějících učitelů vůči způsobu spolupráce a poskytování podpory během nadcházejícího procesu uvádění. Transkripty rozhovorů byly analyzovány pomocí otevřeného kódování a následně dále zpracovány

přizpůsobenou technikou zachycení vzorců (Saldaña, 2013). Jednotky z otevřeného kódování byly nejdříve porovnány uvnitř dvojice začínající a uvádějící učitel, čímž vznikly nové analytické jednotky pro každou z dvojic. Těmto analytickým jednotkám pak byla přiřazována relevance tím, že se nalézaly obecnější vzorce, jež by byly platné napříč všemi dvojicemi. Díky tomuto postupu vznikly koherentní příběhy platné pro všechny dvojice.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Identifikované koherentní příběhy vytvářejí subjektivní obrazy o tom, jak by měl vypadat proces uvádění na dané škole. V první řadě je tento obraz tvořen způsobem práce s plánem procesu uvádění, který má v základu dvě roviny: jednotný na škole vytvořený rámec uvádění a individuální poskytování podpory začínajícímu učiteli. Jinými slovy jde o nastavení obsahu procesu uvádění. Na plán procesu uvádění navazuje chápání role uvádějícího učitele a nástroje, které má uvádějící učitel k dispozici. V tomto případě jde o způsob, jakým má či může uvádějící učitel poskytovat podporu začínajícímu učiteli. Výsledky uzavírá vnímání toho, na čem je založena úspěšná spolupráce mezi začínajícím a uvádějícím učitelem, kde hrají hlavní roli vytvořené podmínky pro spolupráci a otázka vzájemných vztahů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Základním tvrzením v literatuře je to, že „dobře koncipované a financované procesy uvádění, které se vyznačují kvalitní podporou a školením pečlivě vybraných kvalifikovaných uvádějících učitelů, jsou pro začínající učitele přínosné“ (Fantilli & McDougall, 2009, s. 815). Otázka, co tvoří dobře koncipované procesy uvádění a kdy je možné hovořit o kvalitní podpoře, však není zcela jasně zodpovězená. Na poskytování podpory začínajícím učitelům v podobě procesu uvádění v České republice dnes již reaguje novela zákona č. 563/2004 Sb., která stanovuje povinnost „podporovat začínajícího učitele po dobu jeho adaptačního období, a to zejména tím, že škola určí uvádějícího učitele“ (s. 33), avšak koncipování obsahu procesu uvádění stejně tak jako výběr a příprava uvádějících učitelů je ponechána v gesci samotných škol. Tento příspěvek tudíž nahlíží na výše zmíněnou otázku skrze pohledy začínajících a uvádějících učitelů českých

základních škol a přispívá tak k diskusi o poskytování podpory začínajícím učitelům pomocí procesu uvádění v kontextu České republiky.

6 LITERATURA

- Alhija, F., & Fresco, B. (2010). Socialization of new teachers: Does induction matter? *Teaching and Teacher Education*, 26(8), 1592–1597.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.06.010>
- Darling-Hammond, L. (2017). Teacher Education around the World: What Can We Learn from International Practice? *European Journal of Teacher Education*, 40(3), 291–309. <https://doi.org/10.1080/02619768.2017.1315399>
- European Commission. (2010). Developing coherent and system-wide induction programmes for beginning teachers: A handbook for policymakers. European Commission Staff Working Document SEC.
- Fantilli, D. R., & McDougall, E. D. (2009). A study of novice teachers: Challenges and supports in the first years. *Teaching and Teacher Education*, 25(6), 814–825. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2009.02.021>
- Hanušová, S., Pišová, M., Kohoutek, T., Minaříková, E., Ježek, S., Janík, T., Mareš, J., & Janík, M. (2018). Novice teachers in the Czech Republic and their drop-out intentions. *European Journal of Education*, 55(2), 275–291.
<https://doi.org/10.1111/ejed.12373>
- Kwok, A., Mitchell, D., & Huston, D. (2021). The impact of program design and coaching support on novice teachers' induction experience. *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 29(2), 167–194.
<https://doi.org/10.1080/13611267.2021.1915542>
- Mager, G. M. (1992). The place of induction in becoming a teacher. In G. P. DeBolt (Ed.), *Teacher induction and mentoring* (3–34). State University of New York Press.
- Saldaña, J. (2013). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. SAGE.
- Tammets, K., Pata, K., & Eisenschmidt, E. (2019). Novice teachers' learning and knowledge building during the induction programme. *European Journal of Teacher Education*, 42(1), 36–51.
<https://doi.org/10.1080/02619768.2018.1523389>

- [10] Zákon č. 563/2004 Sb., zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (2014).
<https://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich-ve-zneniucinnem-ode-dne>
- [11] Záleská, K., Juhaňák, L., Trnková, K., & Šmahelová, M. (2019). Uvádění začínajících učitelů v mateřských, základních a středních školách pohledem jeho hlavních aktérů. *Pedagogická orientace*, 29(2), 149–171.
<https://doi.org/10.5817/PedOr2019-2-149>